

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.75>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ГАРАНТІЇ ТА СТАНДАРТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАЦІВНИКІВ

Трагнюк О.Я.,

кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
ORCID: 0000-0002-4505-8105
e-mail: o.ya.tragnyuk@nlu.edu.ua

Нечипорук Л.Д.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0009-0005-8921-2695
e-mail: lyubov.necnyoruk@uzhnu.edu.ua

Трагнюк О.Я., Нечипорук Л.Д. Європейські гарантії та стандарти регулювання праці неповнолітніх працівників.

У статті дитяча праця розглядається як трудова діяльність, що залучає дітей, які не досягли встановленого законом віку, або роботи, здатні завдати шкоди їхньому фізичному, психічному чи соціальному розвитку. Особливо небезпечними визнаються види діяльності, що виконуються під землею, під водою, на значній висоті, у замкнених або обмежених просторах, за екстремальних температур, у нічний час або тривалий робочий день. За даними міжнародних організацій, значна частина дітей, зайнятих у трудових відносинах, працює саме у таких ризикових умовах. Встановлено, що із 160 мільйонів дітей, залучених до праці у попередні роки, близько 79 мільйонів виконували роботи, що становили загрозу їхньому фізичному та психічному здоров'ю. Наукові дослідження підтверджують, що дитяча праця негативно впливає на фізичний розвиток, спричиняє недоїдання, підвищує рівень захворюваності на інфекційні та хронічні хвороби, а також провокує поведінкові і емоційні розлади. Крім того, доведено, що робота у небезпечних умовах знижує здатність дітей адаптуватися до соціальних і психологічних навантажень, формує передумови для розвитку серйозних захворювань у дорослому віці, включаючи онкологічні, репродуктивні та опорно-рухові патології.

Обґрунтовано, що у соціальній площині дитяча праця обмежує доступ дітей до освіти та медичних послуг, негативно впливає на їхню соціалізацію та формування особистості. Європейський Союз приділяє системну увагу запобіганню дитячій праці та захисту прав неповнолітніх через правові механізми та стратегічні документи, зокрема Стратегію ЄС щодо прав дитини та Директиву Ради 94/33/ЄС, яка встановлює мінімальні стандарти безпеки та здоров'я для молодих працівників, визначає обмеження щодо віку та робочого часу, а також регламентує участь дітей у культурній, мистецькій, спортивній або рекламній діяльності. На міжнародному рівні основою є Конвенції МОП № 138 і № 182, які визначають мінімальний вік для працевлаштування та забороняють найгірші форми дитячої праці.

Доведено, що ефективність правового регулювання значною мірою залежить від рівня імплементації норм у національних системах, діяльності органів контролю та соціально-економічних умов у державах.

Ключові слова: праця, трудові відносини, неповнолітні працівники, діти, мінімальний вік, працевлаштування, ЄС.

Tragnyuk O.Ya., Nечyporuk L.D. European guarantees and standards for regulating the work of minors.

The article considers child labor as work involving children who have not reached the age established by law, or work that can harm their physical, mental or social development. Activities performed underground, underwater, at great heights, in enclosed or confined spaces, at extreme temperatures, at night or for long working hours are considered particularly dangerous. According to international organizations, a significant proportion of children employed in labor relations work in such risky conditions. It has been established that out of 160 million children involved in labor in previous years,

about 79 million performed work that posed a threat to their physical and mental health. Scientific studies confirm that child labor negatively affects physical development, causes malnutrition, increases the incidence of infectious and chronic diseases, and also provokes behavioral and emotional disorders. In addition, it has been proven that work in hazardous conditions reduces the ability of children to adapt to social and psychological stress, creates prerequisites for the development of serious diseases in adulthood, including oncological, reproductive and musculoskeletal pathologies.

It is substantiated that in the social plane, child labor limits children's access to education and medical services, negatively affects their socialization and personality formation. The European Union pays systematic attention to the prevention of child labor and the protection of the rights of minors through legal mechanisms and strategic documents, in particular the EU Strategy on the Rights of the Child and Council Directive 94/33/EC, which establishes minimum safety and health standards for young workers, defines age and working time restrictions, and also regulates the participation of children in cultural, artistic, sports or advertising activities. At the international level, the basis is ILO Conventions No. 138 and No. 182, which define the minimum age for employment and prohibit the worst forms of child labor.

It has been proven that the effectiveness of legal regulation largely depends on the level of implementation of norms in national systems, the activities of control bodies and socio-economic conditions in states.

Key words: labor, labor relations, underage workers, children, minimum age, employment, EU.

Постановка проблеми. За сучасними міжнародними оцінками, проблема дитячої праці залишається актуальною у світовому масштабі. У 2024 році у світі налічувалося приблизно 138 мільйонів дітей, залучених до трудової діяльності. Хоча цей показник є нижчим порівняно з 160 мільйонами, зафіксованими у 2021 році, міжнародні експерти відзначають уповільнення глобального прогресу у подоланні дитячої праці, що вперше за два десятиліття свідчить про стагнацію відповідних зусиль [1]. У багатьох країнах діти продовжують виконувати небезпечну роботу внаслідок економічної нестабільності, бідності, обмежених можливостей працевлаштування для дорослих, сімейних труднощів, природних катастроф, а також через культурні або соціальні традиції.

Проблема дитячої праці залишається актуальною для низки європейських держав, що підтверджується статистичними даними міжнародних досліджень. За оцінками Організація Об'єднаних Націй, у Грузії близько 29 % дітей віком від 7 до 14 років залучені до трудової діяльності, тоді як у Албанії цей показник становить приблизно 19 %. Водночас результати дослідження, проведеного у 2013 році в Італії, засвідчили, що близько 5,2 % дітей віком до 16 років виконують певну трудову діяльність. При цьому в багатьох інших країнах Європи систематизовані статистичні дані щодо масштабів дитячої праці залишаються обмеженими або фрагментарними, що ускладнює формування повної картини поширення цього соціального явища.

Аналіз характеру зайнятості неповнолітніх свідчить, що значна частина дітей у різних країнах Європи виконує роботи, пов'язані з підвищеними ризиками для здоров'я та безпеки. Подібні випадки фіксувалися, зокрема, у Албанії, Болгарії, Грузії, Молдові, Чорногорії, Румунії, Сербії, Туреччині та Україні, де неповнолітні працюють у сільському господарстві, будівництві, на невеликих виробництвах або виконують роботу на вулиці. Такі види діяльності нерідко передбачають використання небезпечної техніки, контакт із шкідливими хімічними речовинами, перенесення значних фізичних навантажень або перебування в умовах підвищеного ризику експлуатації [2].

Метою дослідження є аналіз європейських гарантій та стандартів регулювання праці неповнолітніх працівників.

Стан наукової розробки. Питання правового регулювання праці неповнолітніх у науці трудового права досліджували як зарубіжні, так і українські науковці. У вітчизняній правовій доктрині окремі аспекти правового статусу неповнолітніх працівників, гарантій їхньої праці та особливостей правового регулювання умов працевлаштування висвітлювалися у працях таких учених, як Наталія Лесько, Роман Карпенко, Марина Іванова, Аліна Калюжна та інші. У їх наукових дослідженнях аналізуються питання мінімального віку прийняття на роботу, особливості правового статусу неповнолітніх у трудових правовідносинах, а також гарантії охорони праці та обмеження щодо виконання робіт, які можуть становити небезпеку для здоров'я та розвитку дітей. Проте концептуальних досліджень у сфері європейських гарантій для праці неповнолітніх не було проведено достатньо.

Виклад основного матеріалу. Згідно з підходом Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (UNICEF), дитячою працею вважається трудова діяльність, до виконання якої діти ще не досягли необхідного віку, або така робота, що за своїм характером чи умовами може завдати шкоди їхньому здоров'ю, безпеці чи розвитку. Особливо небезпечними для неповнолітніх визнаються види робіт, що виконуються під землею, під водою, на значній висоті, у замкнених або обмежених просторах, за умов екстремальних температур, а також у режимі тривалого робочого часу чи нічних

змін. За даними міжнародних організацій, значна частина дітей, залучених до трудової діяльності, працює саме у небезпечних умовах. Із 160 мільйонів дітей, які перебували у трудових відносинах у попередні роки, близько 79 мільйонів виконували роботу, що становила загрозу для їхнього фізичного та психічного благополуччя [1]. Разом із тим міжнародні організації наголошують, що участь молодих людей у трудовій діяльності може мати позитивний соціально-економічний ефект, якщо вона здійснюється у безпечних умовах та відповідає вимогам законодавства щодо віку, тривалості робочого часу і характеру виконуваної роботи. Однак виконання неповнолітніми робіт, які перевищують їхні фізичні або психологічні можливості, створює значні ризики для здоров'я та розвитку. Небезпечна праця може спричинити довготривалі негативні наслідки, що проявляються вже у дорослому віці, зокрема розвиток онкологічних захворювань, безпліддя внаслідок контакту з токсичними речовинами або хронічні захворювання опорно-рухового апарату, пов'язані з фізичними перевантаженнями та неправильною експлуатацією техніки.

Наукові дослідження підтверджують негативний вплив дитячої праці на стан здоров'я неповнолітніх. Так, результати дослідження, проведеного у 2018 році, засвідчили наявність взаємозв'язку між залученням дітей до праці та низкою несприятливих наслідків для їхнього здоров'я, зокрема порушенням фізичного розвитку, недоїданням, підвищеною захворюваністю на інфекційні та інші системні хвороби, а також появою поведінкових і емоційних розладів. Крім того, робота у небезпечних умовах негативно впливає на психологічний стан дітей та знижує їхню здатність ефективно адаптуватися до життєвих труднощів. Міжнародна організація праці також підкреслює серйозність проблеми. За її оцінками, щороку близько 22 тисяч дітей у світі гинуть унаслідок виробничих травм або інших небезпечних обставин, пов'язаних із виконанням трудових обов'язків. Рівень ризику значною мірою залежить від галузі економіки, у якій залучена дитяча праця. Наприклад, у сільському господарстві діти можуть зазнавати впливу небезпечних хімічних речовин, працювати з інструментами та сільськогосподарською технікою або перебувати на відкритому повітрі за несприятливих кліматичних умов протягом тривалого часу.

У гірничодобувній промисловості небезпека пов'язана з роботою у вузьких підземних просторах, ризиком обвалів, а також контактом із токсичними речовинами, що використовуються під час видобування корисних копалин. На підприємствах легкої промисловості, зокрема у виробництві текстилю та одягу, тривале перебування у сидячому положенні та виконання монотонних операцій можуть призводити до порушень опорно-рухового апарату. Додаткову небезпеку становлять важкі фізичні навантаження, використання токсичних хімічних речовин і підвищений рівень шуму, що може негативно впливати на слух у майбутньому. У свою чергу, робота на вулиці пов'язана з впливом вихлопних газів, підвищеним ризиком дорожньо-транспортних пригод і необхідністю працювати у нічний або нерегулярний час [1].

Окрім безпосередніх ризиків для здоров'я та безпеки, дитяча праця має і суттєві соціальні наслідки. Залучення дітей до роботи часто призводить до передчасного припинення навчання або обмежує доступ до освіти і медичних послуг у період, коли вони мають вирішальне значення для формування особистості та професійного розвитку. Крім того, психологічне навантаження, пов'язане з виконанням важкої або небезпечної роботи у ранньому віці, може негативно впливати на емоційний стан дитини та її соціалізацію.

Європейський Союз приділяє значну увагу запобіганню дитячій праці та захисту прав неповнолітніх. Важливим політичним документом у цій сфері є Стратегія Європейського Союзу щодо прав дитини (EU Strategy on the Rights of the Child), яка визначає комплексний підхід до забезпечення належного рівня захисту дітей на території Європи. У межах цієї стратегії питання протидії дитячій праці вирішуються через забезпечення доступної та обов'язкової освіти, розвиток систем соціального захисту населення, а також посилення діяльності органів трудового нагляду з метою ефективного виконання міжнародних стандартів [3].

Важливе значення мають також міжнародні трудові стандарти, насамперед Конвенція № 138 Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийняття на роботу [4] та Конвенція № 182 про найгірші форми дитячої праці [5]. Ці документи зобов'язують держави-учасниці здійснювати активні заходи, спрямовані на поступову ліквідацію дитячої праці та недопущення її найбільш небезпечних форм.

У правовій системі Європейського Союзу ключову роль відіграє також положення статті 32 Хартії основоположних прав Європейського Союзу (Article 32 - Prohibition of child labour and protection of young people at work) [6]. Відповідно до цієї норми забороняється працевлаштування осіб, які не досягли мінімального віку завершення обов'язкової шкільної освіти. При цьому робота молодих працівників повинна відповідати їхньому віку, фізичним можливостям та рівню розвитку, а також здійснюватися за умов, що виключають економічну експлуатацію та будь-яку шкоду фізичному, психічному, моральному чи соціальному розвитку дитини.

Регулювання праці дітей та молоді в межах Європейського Союзу є складовою загальної соціальної політики, спрямованої на забезпечення високого рівня соціального захисту, безпеки праці та дотримання прав людини. Основна мета цього регулювання полягає у запобіганні експлуатації неповнолітніх, забезпеченні їхнього фізичного і психічного розвитку, пріоритеті освіти та встановленні мінімальних стандартів умов праці для осіб віком до 18 років, зокрема заборони небезпечних форм дитячої праці. Важливим актом є Директива Ради 94/33/ЄС від 22 червня 1994 року про захист молодих людей на роботі (Directive 94/33/EC on the Protection of Young People at Work) [7], яка передбачила мінімальні вимоги по захисту здоров'я та безпеки молодих працівників, передбачає правила працевлаштування неповнолітніх.

Відповідно до положень Directive 94/33/EC on the protection of young people at work держава-члени ЄС повинні забороняти працевлаштування дітей, тобто осіб, які не досягли 15 років або ще навчаються у системі обов'язкової повної шкільної освіти, що ґрунтується на принципі пріоритетності освіти та необхідності забезпечення належного фізичного й інтелектуального розвитку дитини. Водночас директива передбачає окремі винятки, зокрема можливість участі дітей у культурній, мистецькій, спортивній чи рекламній діяльності за умови отримання дозволу компетентних органів і належного контролю, а також допускає виконання легкої роботи особами віком 13-14 років, якщо вона не шкодить їхньому здоров'ю, безпеці чи навчанню; крім того, документ покладає на роботодавців обов'язок оцінювати професійні ризики з урахуванням вікових особливостей неповнолітніх, забезпечувати нагляд і навчання з питань охорони праці та забороняє залучення молодих працівників до робіт, що перевищують їхні фізичні або психічні можливості чи пов'язані з впливом небезпечних факторів.

Подальшу оцінку результативності правового регулювання було проведено у робочому документі Commission Staff Working Document SEC (2010) 1339 - Application of Council Directive 94/33/EC on the protection of young people at work, підготовленому European Commission у 2010 році. У ньому здійснено ґрунтовний аналіз практики застосування Directive 94/33/EC on the protection of young people at work, визначено рівень виконання її положень у державах-членах ЄС, а також розглянуто нові виклики, пов'язані із залученням молоді до ринку праці. Таким чином, регулювання праці дітей у Європейському Союзі ґрунтується на комплексній системі нормативних актів та аналітичних матеріалів, ключовим елементом якої є зазначена директива від 22 червня 1994 року, що встановлює мінімальні стандарти захисту молодих працівників, спрямовані на забезпечення безпечних умов праці, запобігання експлуатації неповнолітніх і забезпечення пріоритету освіти; разом із супровідними документами, звітами про імплементацію та дослідницькими матеріалами вона формує основу політики ЄС щодо захисту прав дітей у сфері праці.

Окрім нормативно-правових заходів, Європейський Союз бере участь у реалізації міжнародних програм, спрямованих на боротьбу з дитячою працею. Однією з таких ініціатив був проєкт TACKLE (Tackling Child Labour through Education), реалізований у 2008–2013 роках спільно Європейською Комісією та Міжнародною організацією праці. Проєкт охоплював дванадцять країн Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону і був спрямований на скорочення масштабів дитячої праці шляхом розширення доступу до освіти та створення можливостей для зменшення бідності. Іншим прикладом міжнародного співробітництва став проєкт CLEAR Cotton, який реалізовувався у 2018–2023 роках із бюджетом близько 9 мільйонів євро. Програма була співфінансована Європейським Союзом і Міжнародною організацією праці та впроваджувалася за участю Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). Основною метою цієї ініціативи було усунення випадків дитячої та примусової праці у виробничих ланцюгах бавовняної, текстильної та швейної промисловості у таких країнах, як Буркіна-Фасо, Малі, Пакистан і Перу [1].

Міжнародні організації підкреслюють, що ефективне подолання дитячої праці потребує комплексного підходу. Серед ключових заходів називають забезпечення доступу дітей до освіти, надання фінансової підтримки сім'ям, які перебувають у складних економічних умовах, посилення соціального захисту населення, а також розширення ресурсів для діяльності органів трудового контролю. Важливу роль відіграє і відповідальна поведінка бізнесу, зокрема проведення перевірок дотримання прав людини у виробничих ланцюгах, запровадження механізмів належної перевірки щодо використання дитячої праці та дотримання міжнародних і національних стандартів захисту прав дитини.

Висновки. Загалом міжнародний досвід свідчить, що скорочення масштабів дитячої праці сприяє розширенню освітніх і професійних можливостей для молодого покоління. Саме тому державна політика у цій сфері має бути спрямована на створення умов, за яких діти можуть повноцінно навчатися, розвиватися та готуватися до майбутньої професійної діяльності без ризику експлуатації або шкоди для здоров'я.

Система правового регулювання праці дітей та молоді в Європейському Союзі сформована на основі поєднання міжнародних трудових стандартів і регіональних правових механізмів, їх взаємодія формує комплексну систему мінімальних стандартів, спрямованих на запобігання експлуатації неповнолітніх, забезпечення безпечних умов праці, захист здоров'я дітей і гарантування пріоритету освіти. Водночас практика реалізації відповідних норм засвідчує, що ефективність правового регулювання значною мірою залежить не лише від змісту нормативних актів, а й від рівня їх імплементації у національному законодавстві, діяльності інституцій контролю та соціально-економічних умов у державах. Перспективи подальших наукових досліджень доцільно пов'язувати з поглибленим аналізом механізмів практичного застосування європейських стандартів у різних правових системах, вивченням впливу глобальних виробничих ланцюгів на поширення дитячої праці, а також із пошуком ефективних моделей поєднання правових, соціально-економічних і освітніх інструментів, спрямованих на повне усунення найгірших форм дитячої праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Child labor laws in the EU and US. URL: <https://www.enhesa.com/resources/article/protecting-young-workers-child-labor-regulations-in-the-eu-and-us>.
2. Child labour in Europe: a persisting challenge. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/child-labour-in-europe-a-persisting-challen-1>.
3. The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_en.
4. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу N 138 від 26.06.1973 № 138. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_054#Text.
5. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text.
6. Хартії основоположних прав Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/euro/6211>.
7. Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31994L0033>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026